

УДК 336.2

Лариса ПЕРШКО

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент,
доцент кафедри фінансів Університету державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь, Україна
e-mail: larisa_pershko@ukr.net*

Юлія ВОЛОШЕНЮК

*магістрантка Університету державної фіскальної служби України
e-mail: yuliasik_vol@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто вплив податкових та неподаткових надходжень на формування частини Державного бюджету України. Визначено аналіз джерел формування податкових та неподаткових надходжень, динаміку щомісячних надходжень за 2012–2016 роки, досліджено проблеми формування податкових та неподаткових надходжень, розроблено спеціальні заходи щодо покращення впливу податкових та неподаткових надходжень на формування дохідної частини Державного бюджету України.

Ключові слова: Державний бюджет, доходи державного бюджету, податкові та неподаткові надходження, податки.

Фінансовий стан функціонування держави, її соціально-економічний ріст певною мірою залежать від податкових та неподаткових надходжень, які надходять до державного бюджету. Податкові та неподаткові надходження займають найбільшу частку серед інших методів централізації бюджетних ресурсів та займають головне місце серед інструментів регулювання економіки державою. Вони дійсно точно відображають в якому стані знаходиться національна економіка, зокрема її економічне зростання або спад. Крім цього в структурі доходів бюджету, податки є основним джерелом фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, економічної діяльності.

Складність економічних відносин, що мають місце у процесі бюджетного забезпечення соціально-економічного розвитку, потребує більшого вивчення характеру та напрямів таких відносин.

Питанням співвідношення та вивченням податкових та неподаткових надходжень займалися такі вчені: В. Левкович, В. Федосов, А. Крисоватий, П. Пашко, Л. Тарангул, В. Анд-

рущенко та інші вчені. Проте, не дивлячись на швидкий характер наукових пошуків та постійне вдосконалення законодавства, окремі аспекти проблеми стосовно співвідношення податкових та неподаткових надходжень вимагають максимально серйозного вивчення.

Ефективне функціонування податкової системи в загальному можливе тоді, коли всі складники діють в системі. Кожен із складників вносить свою значну роль в характеристику цілого. Система податкових надходжень є складною, загальнодоступною системою, на яку впливають внутрішні та зовнішні фактори, тому шляхи вдосконалення податкової системи з метою покращення фіскальної функції податків повинні контролюватись тоді, коли економіка країни знаходиться в нестабільних умовах.

Метою даної статті є обґрунтування впливу податкових та неподаткових надходжень на дохідну частину Державного бюджету України.

Сучасне регулювання податкових відносин відбувається на принципі єдності суб'єктного

складу і серед зобов'язаних осіб виділяються так само державні підприємства як платники податків у випадках, коли у них виникає відповідний податковий обов'язок.

Формування податкових надходжень бюджету – це процес ініціації, адміністрування та акумулювання податків з застосуванням інструментів фіскального тиску. Наслідки застосування механізму мобілізації податкових надходжень та його роль у наповненні доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів відображаються на динаміці цих надходжень та їхньої частки у доходах відповідних бюджетів. Податкові надходження займають основне місце у дохідній частині державного бюджету, відображають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету, що значно впливає на соціально-економічний ріст держави, а також є головним із інструментів державного регулювання економіки [1, 41].

Податкові надходження є важливою умовою розподілу та перерозподілу ВВП. Вони забезпечують основну частку доходів державного бюджету України. Кількість податкових надходжень бюджету визначаються станом економічного розвитку країни, кількістю економічних агентів, їх активністю, які відповідно до положень національного податкового законодавства повинні здійснювати відрахування на користь держави, а також потребами держави щодо перерозподілу внутрішнього валового продукту та фінансового забезпечення реалізації державних програм. За своєю природою податкові вилучення обумовлюють характер утворення податкових надходжень бюджету, формування яких відбувається державою шляхом вилучення час-

тини доходів чи інших активів платників податків на основі реалізації конституційного права на суверенітет в оподаткуванні. Податкові надходження займають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш точним і об'єктивним відображенням стану національної економіки, її економічного зростання або спаду [2, 527].

Структура неподаткових надходжень – це доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження.

Основні проблеми формування неподаткових надходжень: зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ; зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів [3].

За 2014–2016 роки позитивну динаміку вперше показав податок на прибуток підприємств. До державного бюджету надійшло 54,3 млрд грн останнього, що на 19,6 млрд грн, або на 56,3%, більше, ніж 2015 р. Річний плановий показник перевиконано на 11,9%, або на 5,8 млрд грн. Щомісячна динаміка надходжень податку на прибуток підприємств відрізняється від тенденцій 2013–2015 рр. (рис. 1).

Це пов'язано з повною відмовою від застосування авансового механізму сплати податку, за яким розмір податкового зобов'язання визначається з огляду на результати

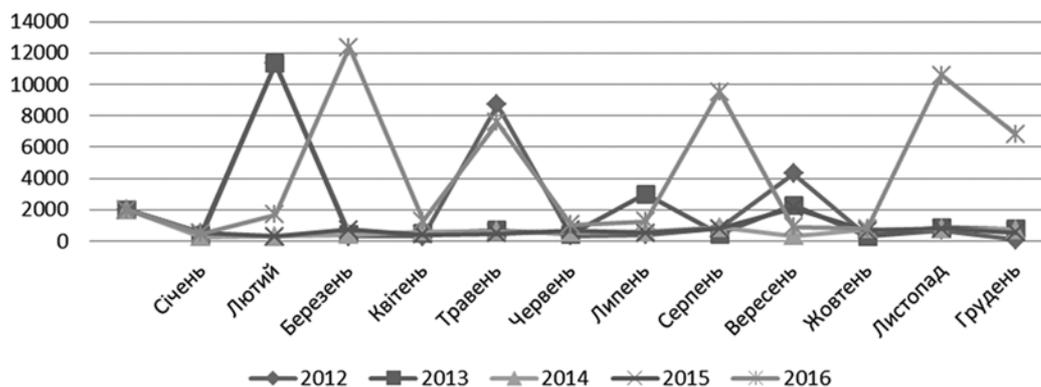

Рис. 1. Динаміка щомісячних надходжень до державного бюджету у 2012–2016 роках

Джерело: сформовано на основі [5].

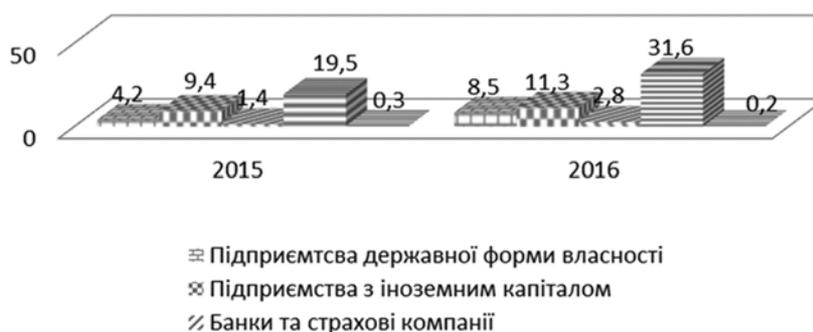

Рис. 2. Надходження податку на прибуток підприємств різних форм власності за 2015–2016 роки
Джерело: сформовано на основі [5].

минулого року і виплачується рівними частинами впродовж року на місячній основі, а остаточний розрахунок відбувається у березні. Перехід на квартальну сплату податку передбачає суттєве збільшення обсягів надходжень у звітні місяці: у березні, травні, серпні, листопаді.

Якщо дивитись надходження податку в його окремих складниках, то бачимо, що приріст відбувся в усіх секторах. Найбільше зростання обсягів надходжень продемонстрували приватні підприємства (12,0 млрд грн, або 61,5%), при тому, що в 2015 р. цей сектор найбільше скоротив відрахування. Підприємства державного сектору, а також фінансові організації (банки та страхові компанії) збільшили сплату податку більш ніж удвічі (рис. 2).

Іншим податком на доходи, що надходить до державного бюджету, став податок на доходи фізичних осіб, його надходження

за результатами року становили 59,8 млрд грн, що на 14,7 млрд грн, або на 32,7%, більше, ніж у 2015 р. Рівень виконання бюджету за цією статтею становить 106,6%. Найважливішою складовою аналізованого податку (33,0 млрд грн) є податок на доходи у вигляді заробітної плати, що складає майже 2/3 всіх надходжень.

П'ята частина надходить до державного бюджету у вигляді військового збору (11,5 млрд грн), введеного у 2014 році як тимчасовий засіб наповнення бюджету у надзвичайних умовах. Також, значну частку складають надходження від оподаткування відсотків (7,6 млрд грн). Порівняно з 2015 роком структура податку на доходи фізичних осіб значно не змінилась (рис. 3).

У 2016 році до державного бюджету надійшло 226,5 млрд грн податку на додану вартість, що на 48,1 млрд грн, або на 26,9%, більше відповідного показника 2015 року.

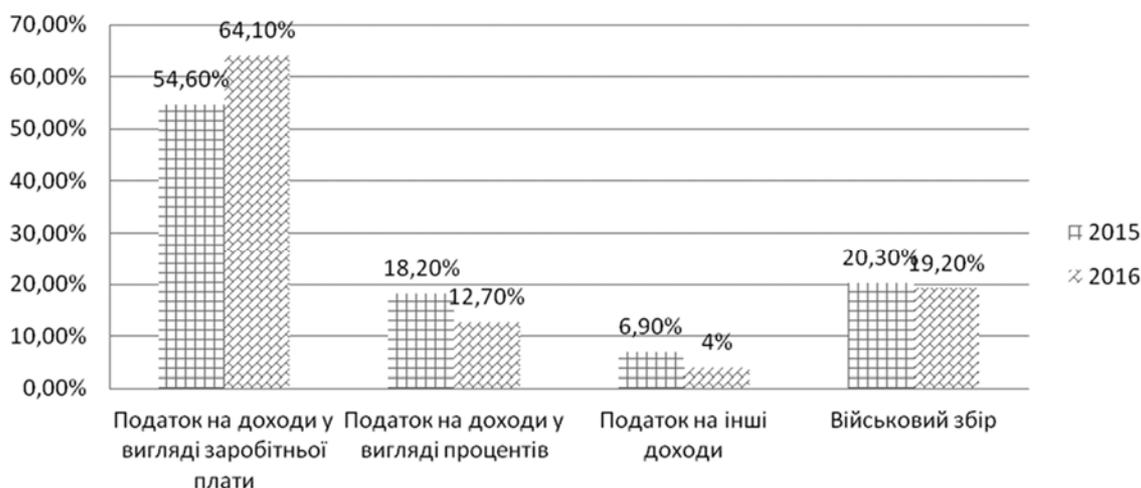

Рис. 3. Доходи фізичних осіб в Україні за 2015–2016 роки

Джерело: сформовано на основі [4].

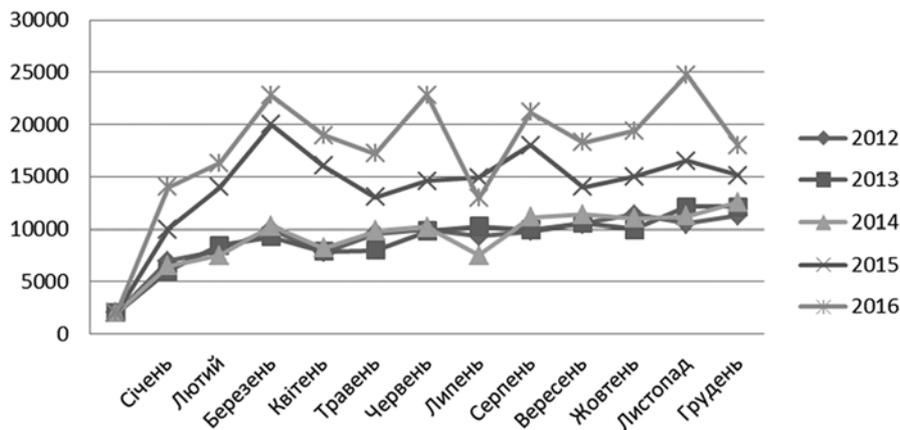

Рис. 4. Динаміка щомісячних надходжень податку на додану вартість до державного бюджету у 2012–2016 роках

Джерело: сформовано на основі [5].

Збільшення відбулось за всіма складовими податку: з вироблених в Україні товарів – на 31,4 млрд грн, або на 29,1%, із ввезених на територію України товарів – на 42,7 млрд грн, або на 30,8%. Збільшився в порівнянні з 2015 роком, також обсяг відшкодованого податку з бюджету – на 26,0 млрд грн, або на 38,0%. Щомісячна динаміка надходжень податку на додану вартість показана на рисунку 4.

Окремо показано групу неподаткових надходжень які складають інші неподаткові надходження, їх питома вага серед неподаткових надходжень зведеного бюджету за період 2012–2016 рр. змінюється від 15,9% до 24,3%. Динаміка абсолютних показників інших неподаткових надходжень до зведеного бюджету України відображається періодом зростання – 2012–2016 роки (з 11,5 млрд грн. до 14,7 млрд грн.) та періодом зменшення надходжень – 2012–2016 рр. (з 14,7 млрд грн. до 11,8 млрд грн.).

До складу інших неподаткових надходжень відносять:

- надходження коштів від реалізації конфіскованого майна;
- надходження суми кредиторської заборгованості підприємства, організацій та установ в яких минув строк позовної давності;
- надходження коштів від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого майна Збройних Сил України, утворених згідно з законодавством військових формувань і правоохоронних органів;
- інші надходження, портовий збір;

- доходи від операцій з кредитування та надання гарантій;
- збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електро- та теплоенергію;
- додаткові збори на виплату пенсій;
- збір у вигляді надбавок до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності [3].

Однак окрім розглянутих доходів від підприємницької діяльності держави та від державних майна, угідь і послуг, є окрема група надходжень, які визначають як супутні доходи бюджету. До них відносять штрафні санкції та адміністративні стягнення. Вони створюються як засоби фінансового впливу на порушників чинного, у тому числі і фінансового законодавства. Їх надходження до бюджету пов'язане з тим, що при розрахуванні відповідних санкцій держава визначає їх спрямування в бюджет (окремі види штрафних платежів можуть надходити в інші фонди чи окремим суб'єктам). Питома вага адміністративних зборів та платежів у структурі неподаткових надходжень зведеного бюджету є незначною. Аналіз динаміки мобілізації неподаткових надходжень до зведеного, державного та місцевих бюджетів України показав, що лівова частка усіх неподаткових надходжень зведеного бюджету зосереджується у Державному бюджеті, тоді як у місцевих бюджетах залишаються мізерні суми [6, 219].

Водночас, слід зазначити, що неподаткові надходження входять до складу власних доходів місцевих бюджетів та їх обсяг впливає на фінансову незалежність органів місцевого самоврядування. Науковці, політичні діячі, економісти, виконуючи аналіз зростаючої

ролі неподаткових надходжень зведеного бюджету, супроводжуються тим, що це негативне явище, в якому відображається недостатній рівень розвитку системи оподаткування, розвиток тіньового сектора економіки, наявність корупційних схем ухилення від сплати податків і зборів, низьку якість роботи органів державної податкової служби та інше.

На думку експертів, в період економічного спаду держави та її фінансово-економічної кризи з метою подолання її негативних наслідків питання наповнення державного бюджету залишається як завжди актуальним. Тому у цій ситуації неподаткові надходження до бюджету та можливі резерви їх зростання стануть додатковим фінансовим джерелом забезпечення виконання державою своїх функцій [7, 56].

Таким чином, неподаткові надходження відображають сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб. Неподаткові надходження мають багато ознак, притаманних податковим надходженням. Такі як: обов'язковість, примусовість сплати, фіскальний характер платежів.

Характерною ознакою цих надходжень є те, що [8, 46]:

1. Неподатковим платежам притаманний еквівалентний характер відносин між платниками і державою;
2. Специфічні прийоми і методи нарахування і сплати платежів відмінні від податкових.

Список використаних джерел

1. Левкович В. Поняття і правова природа неподаткових надходжень / В. Левкович // Фінанси України. — 2014. — № 10. — С. 41.
2. Орлюк О. П. Фінансове право: навч. посіб. / О. П. Орлюк. — К.: Юрінком Інтер, 2013. — 527 с.
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. — Стаття 9.
4. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
5. Рахункова палата України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
6. Даньків В. Й. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави [Текст] / В. Й. Даньків, М. М. Галас // Науковий вісник Ужгородського університету. — Ужгород: УжНУ, 2016. — Вип. 3 (40). — С. 219.
7. Зайчикова В. В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету / В. В. Зайчикова // Фінанси України. — 2015. — № 5. — С. 56.
8. Іванов С., Ковальчук А. Основні принципи та напрями удосконалення податкової системи України: методологічний аспект // Банківська справа. — 2014. — № 4. — С. 46.

- зважаючи на важливу та постійно збільшуючи частку неподаткових надходжень у структурі доходів державного бюджету України, а також на необхідність забезпечення виконання своїх функцій державою й органами місцевого самоврядування в умовах постійної недостачі бюджетних ресурсів, значення неподаткових платежів та їх використання в якості збалансування бюджету в найближчій перспективі зростатиме.
- в сучасних умовах найефективнішими резервами зростання неподаткових надходжень бюджету мають бути доходи від власності та підприємницької діяльності в частині сприяння зростанню прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, а також зростання власних надходжень бюджетних установ.

Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України та пошуку резервів їх зростання викликає інтерес, в першу чергу тому, що бюджет характеризує економічний рівень розвитку країни, тому завдяки ефективному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічно-соціальна стабільність та достатній життєвий рівень населення. За рахунок податків у дохідній частині державного бюджету України формується більша частина доходів держави, що дає можливість фінансувати програми соціального захисту населення, соціальні та культурні заходи, науку та державні капітальні вкладення у розвиток галузей і структурну перебудову економіки. Отже, податкові та неподаткові надходження є найважливішими категоріями для бюджетної системи в цілому та для дохідної бази державного бюджету, оскільки вони є основними джерелами формування дохідної частини бюджету.

References

1. Levkovych V. Poniattia i pravova pryroda nepodatkovykh nadkhodzhen / V. Levkovych // Finansy Ukrainy. — 2014. — № 10. — S. 41.
2. Orliuk O. P. Finansove pravo: navch. posib. / O. P. Orliuk. — K. : Yurinkom Inter, 2013. — S. 527.
3. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua>. — Stattia 9.
4. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait. — Rezhym dostupu: <http://www.treasury.gov.ua>.
5. Rakhunkova palata Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait. — Rezhym dostupu: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
6. Dankiv V. Y. Rol biudzhetu u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku derzhavy [Tekst] / V. Y. Dankiv, M. M. Halas // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. — Uzhhorod : UzhNU, 2016. — Vyp. 3(40). — S. 219.
7. Zaichykova V. V. Udoskonalennia biudzhethnoho zakonodavstva v konteksti yevropeiskoho dosvidu skorochennia defitsytu biudzhetu / V. V. Zaichykova // Finansy Ukrainy. — 2015. — № 5. — S. 56.
8. Ivanov S., Kovalchuk A. Osnovni pryntsypy ta napriamy vdoskonalennia podatkovoï systemy Ukrainy: metodolohichniy aspekt // Bankivska sprava. — 2014. — № 4. — S. 46.

Першко Л. О., Волошенюк Ю. П. Формирование доходной части государственного бюджета Украины в современных условиях

В статье рассмотрено влияние налоговых и неналоговых поступлений на формирование части Государственного бюджета Украины. Определены источники формирования налоговых и неналоговых поступлений, динамику ежемесячных поступлений за 2012–2016 годы, исследованы проблемы формирования налоговых и неналоговых поступлений, разработаны специальные меры по улучшению влияния налоговых и неналоговых поступлений на формирование доходной части Государственного бюджета Украины.

Ключевые слова: Государственный бюджет, доходы государственного бюджета, налоговые и неналоговые поступления, налоги.

Pershko L., Voloshenyuk Yu. Formation of the Income State Budget of Ukraine in Current Conditions

In article, the effect of tax and non-tax revenues on forming part of the State Budget of Ukraine is considered. The analysis of sources of formation of tax and non-tax revenues, the dynamics of monthly revenues for 2012–2016, the problems of formation of tax and non-tax revenues has been explored, special measures have been developed to improve the impact of tax and non-tax revenues on the formation of the revenue part of the State Budget of Ukraine.

Key words: State budget, state budget revenues, tax and non-tax revenues, taxes.

Стаття надійшла до редколегії 26.11.2017